

2008.-2013.

“

Stvaranje je zahtjev za jedinstvom
i odbijanje svijeta. Ali odbija svijet
zbog onog što manjka, i u ime
onoga što, ponekad, i jest.

”

*-Albert Camus,
Umjetnost i pobuna*

Koje svojstvo grafit čini grafitom?

Pitanje je naizgled banalno i za većinu će podrazumijevati dva preduvjeta - potpis i zid. Nebitno je li riječ o rudimentarnom *tagu* našaranom u prolazu ili kompleksnom, pomno promišljenom *pieceu*, u centru medija stoje kaligrafska slova ispisana na nekoj površini. Točna koliko bila, ovakva definicija ipak izostavlja ključne točke koje grafiti umjetnost razlikuju od sličnih djela realiziranih u kontekstu muzeja i drugih kulturnih ustanova. U rijetkom je akademskom tretmanu medija ta činjenica navela neke istraživače da esencijalnu kvalitetu grafita potraže u njenoj subverzivnosti.^[1] Pokušaji poput ovih su smisleni, grafiti su najčešće neovlašteno postavljeni u javni prostor, a njihova je moderna inačica i otpočela u buntu njujorških supkultura 1960-ih i 70-ih. Međutim, prihvatimo li tu definiciju zane-marujemo obilje grafita stvorenih pod blagoslovom vlasnika

prostora ili unutar napuštenih struktura u kojem autoritet koji se izaziva ne postoji. Iako je subverzivnost grafita neupitno njihova inherentna kvaliteta, da bismo iznašli ne-selektivno određenje s poštovanjem prema mediju nužno je vratiti se osnovama. Pretjeranim fokusom na formu i sadržaj potpisa, lako možemo zaboraviti da je potpis uvijek nastao na specifičnom zidu.

Naime, za razliku od slikarstva ili skulpture koji svoji bitak ostvaruju kroz materiju namijenjenu oblikovanju umjetničkog rada, grafit kao svoju građu uvijek koristi već unaprijed definirani prostor. Grafit se prostoru nameće, ulazi u odnos s njime, mijenja ga; bez prostora grafit ne postoji. U toj simbiozi rad determinira prostor u kojem nastaje koliko i taj prostor determinira rad koji bez njega ne bi mogao nastati. Razmatrajući grafit, kao medij ili individualan rad, ne smijemo izostaviti ulogu mjesta u interpretaciji, a na rijetkim je mjestima grafit toliko slojevit, doslovno i figurativno, koliko u prostorima autonomnih kulturnih centara (AKC).

Medika nije prvi AKC u Hrvatskoj, do ulaska udruge *Attack!* u bivšu tvornicu lijekova 2008. već ih je nekoliko prošlo cijeli svoj životni ciklus, ali je zacijelo najdugovječniji. Koncipirana prema idejama privremenih autonomnih zona Hakima Beya i tvornice umjetnosti Andya Warhola, Medika se u ranim fazama impostirala kao žilav primjer anarho-punk skvota kakvi su diljem Europe nicali još od 1980-ih. Sličnija berlinskom *Køpiju*, nego *Vodnikovoj*, kao i u drugim AKC-ovima nastojalo se sada i ovdje prakticirati život u skladu s anarhističkim načelima - inkluzivan, horizontalan, anti-kapitalistički, održiv, pravedan. Takva je radikalna vizija drugačijeg svijeta u centar pažnje stavljala umjetnost, uvažavajući potrebu i kapacitet svih da je stvaraju i konzumiraju. Dotična načela, kao i ideje miješanja umjetnosti isvakodnevice te DIY pristupa, otpočetak su učinila savezništvo mlade zagrebačke grafitera scene i Medike neizbježno. Grafiteri djeluju ne-hijerarhijski i decentralizirano, često surađuju u napadima na privatno vlasništvo, čine to direktnom akcijom, opiru se komodifikaciji umjetnosti, demokra-

tični su, participativni, antiautoritarni te dijaloški nastrojeni.^[2] S time na umu nije čudno da su upravo grafiti postali dominantni medij vizualnog identiteta anarhističkih AKC-ova na zapadu.^[3]

Premda je bitno istaknuti prirodnu kompatibilnost anarhističke teorije i grafiti prakse, valja napomenuti da oni nisu sinonimni. Mnogi grafiteri se ne deklariraju kao anarhisti, a mnogi anarhisti, iako u osnovi svoje filozofije podržavaju stvaranje, nemaju afinitete prema ovakvom obliku direktne akcije. Tek u AKC-u nailazimo na sintezu njihove heterogene komplementarnosti, a unikatni su prostori koje sjecište ovih struja dijalektički proizvodi rezultat njihovog vjenčanja. Savezništvo grafita i anarhizma koje do punine dolazi unutar AKC-a tako stvara nevjerojatno zanimljive ambijente na formalnoj, ali i sadržajnoj razini.

U slučaju Medike ono je promijenilo i program. **OHOHO festival** ulične umjetnosti i stripa sam se nametnuo zbog količine grafitera koji su u njoj djelovali, a sama Galerija Siva koja predstavlja okosnicu programa vizualne umjetnosti Medike ima korijene u grafiti sceni. Utjecaj koji su grafiteri izvršili na matricu Medike je nezanemariv, a recipročno Medika je grafiterima poslužila kao laboratorij za eksperimentaciju s kaligrafskim formama i supstrat na kojem je cijela jedna scena mogla stasati. Danas, kao i tada, Medika je duboko isprepletena s medijem grafita. S jedne strane to je mjesto na kojem grafit ne gubi subverzivnu kvalitetu činom toga što se nalazi u subverzivnom okruženju, pritom pružajući sigurne uvjete u kojima grafiteri mogu razvijati svoj stil bez straha od policijske intervencije. S druge strane grafiti postaju neizostavnim dijelom identiteta krucijalnog prostora alternative u Zagrebu, formirajući njegov glas i pružajući vizualni korelat vrijednosnom sustavu njegovih dionika. Simbioza zida i potpisa u Medici tako seže dublje od površine. Dovoljno se ušetati u dvorište da to postane jasno. Zidovi su od dna do vrha prekriveni sedimentima raznorodnih djela. Trodimenzionalni i plošni, bikromatski i šareni, figuralni i

apstrahirani, referencijalni i samodostatni, u kaleidoskopu zidova Medike leksik prikazivanja imena autora pokriva širok dijapazon inspiracija, istovremeno demonstrirajući i kompleksnost zanata. Vrednovanje je kvalitete individualnog rada publici izvan grafiterske scene teško dokučivo, no ono što je iz njihovog ravnopravnog supostojanja u okrilju AKC-a lako iščitati predanost je pluralitetu mišljenja i forma, beskompromisnoj ljubavi prema kreativnosti. Bačeni na jednu hrpu, gdje ih je moguće uspoređivati i stavljati u međudnose, grafiti u očima prosječnog gledatelja poprimaju veću snagu, svojevrsnu monumentalnost nedostupnu radu u vakuumu.

Trka za uzbudljivim kaligrafskim rješenjima u AKC-u tako se razlikuje od borbe s javnim prostorom na ulici jer je zbog prezasićenosti radova onemogućeno svojatanje zidova. Ishod je takve prakse kinetički i razigran prostor koji svoju ljepotu ne postiže konfliktom umjetnika koji u njemu djeluju, već njihovom suradnjom. Bilo koji *piece* može biti kvalitetan po sebi, no impresivnost ambijenta AKC-a crpi se iz zajedničkih napora svih koji su ostavili trag na zidu. Stoga i napad na ideju umjetnine kao komoditeta u AKC-u dolazi do zenita jer se radovi po definiciji gube u oceanu podviga kojim su okruženi. Neizvedivo je jednom *pieceu* zahtijevati punu pozornost na sebe, on je uvezan u cjeloviti kolaž u kojem svako sepstvo grafitera posredstvom svih drugih vodi dojmu AKC-a u svom totalitetu.

Unatoč samoj količini grafita, u Medici se preko njih kristalizira određen estetski kod. Radovi često sadrže reference ili kratke poruke, koriste određene stilove, a kroz njih jasno ocrtavaju granice i vrijednosti koje Mediku definiraju. Bilo kroz psiho-delične prikaze, estetiku ružnoće ili reference na glazbu, zbor grafita u Medici kumulativno se pretvara u suvisao pjev koji pokazuje što je toj zajednici bitno i kakvu kulturu kultiviraju. Samim time radovi ulaze u dijalog, njihovi se individualni glasovi međusobno pojačavaju i premrežavaju kreirajući od Medike spomenik s jasnim estetskim i vrijednosnim stavom. Jedinstvo u

prostoru nehotice grafite transformira u jedinstveno ostvarenje, a prema tome formalna suradnja i sadržajni dijalog čine njihovu egzistenciju unutar AKC-a stubokom drugačiju od one na ulici.

Vratimo li se početku, ako prihvatimo da su subverzivnost te odnos zida i potpisa ključni grafitima, slijedi još jedno pitanje: ako grafiti uvijek mijenjaju prostor, kakav prostor zamišljaju? Na ulici je njihova imaginacija vječno osuđena na manjak. Oni napadaju sivilo korporativnog režima vidljivosti urbanih prostora, provociraju nas da vizualiziramo manje sterilan svijet. Nasuprot tome, unutar AKC-a njihova moć prefiguracije se ne manifestira u opoziciji protiv nečega, nego u konstrukciji za alternativu. Za drugačiji odnos prema stvaranju, za demokratičnost izgleda javnih prostora, za život u kojem su rad i razonoda i stvaranje neodvojivi. Grafiti nas u AKC-u ne pozivaju da zamislimo drugačiji svijet, jer taj svijet ostvaruju na vlastitom primjeru dajući vrijedan pogled u potencijalne budućnosti. Umjetnost je uvijek odnos moći, a grafiti su rijetki primjer umjetnosti koja nedvosmisleno njeguje moć odozdo. AKC je grafitima, tako, prirodno stanište. Tek u njemu zid i potpis postaju dio istog tkiva, tek u njemu zamišljeni je svijet već ovdje.

[1] Andrea Lorenzo Baldini, What Is Street Art?, u: Estetika: The European Journal of Aesthetics 59 br. 1, 2022.

[2] **Vidi:** Mark Mattern, Mark Mattern, Anarchism and Art: Democracy in the Cracks and on the Margins, Suny Press, NYU Press, 2016, str. 81-104.

[3] **Vidi:** Daniela Sandler, Counterpreservation: Architectural Decay in Berlin since 1989, Ithaca i London: Cornell University Press and Cornell University Library, 2016.

JH

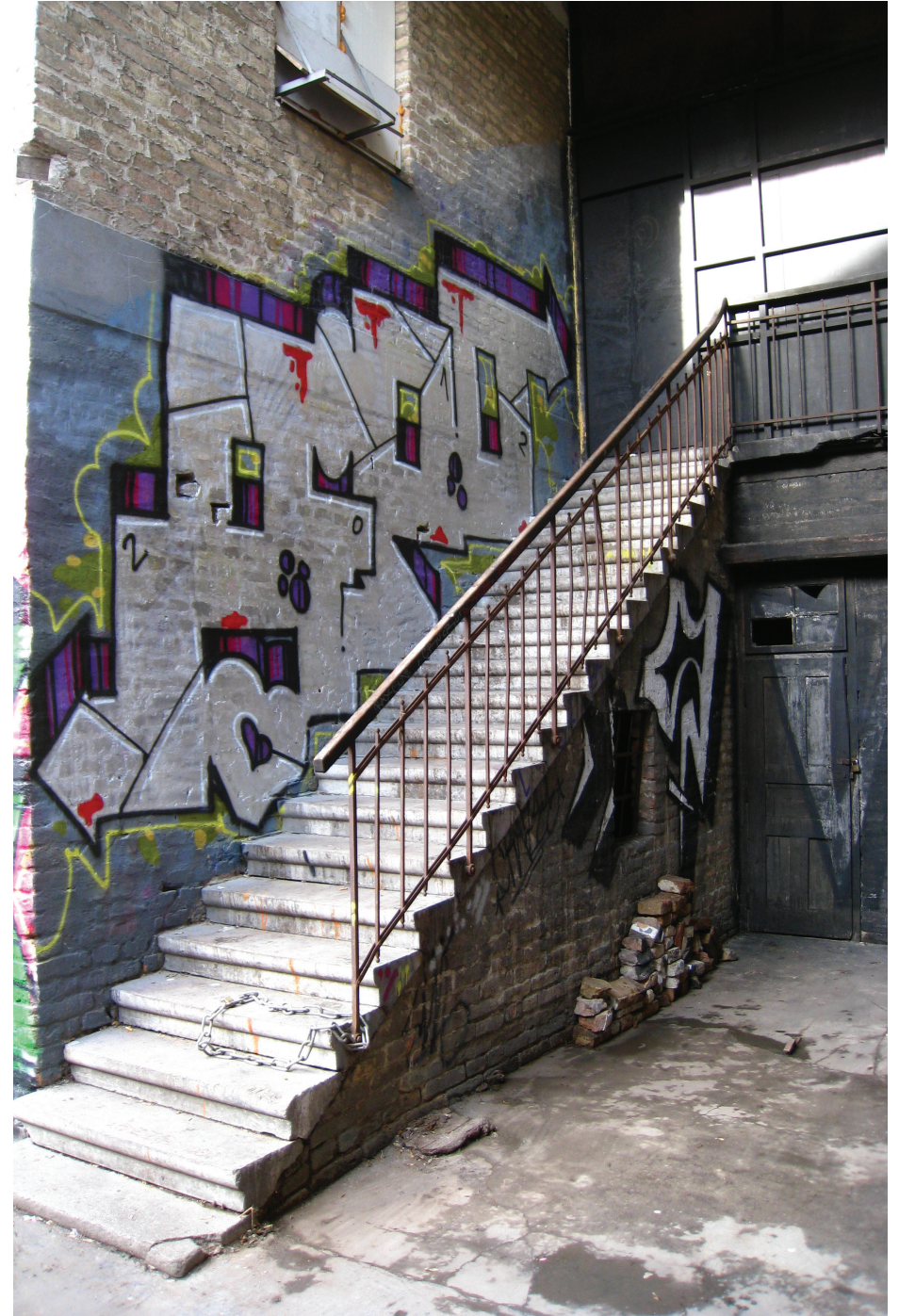

2013

UREDNIK:

Mario Miličić

AUTOR FOTOGRAFIJA:

Goran Kerić

PREDGOVOR:

Jan Vržina

PRIJELOM I DIZAJN:

Tibor Harambašić

TISAK:

Kerschoffset d.o.o

NAKLADA:

100 primjeraka

Galerija Siva program je AKC-a, financijski podržan sredstvima
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Grada
Zagreba - Gradskog urea za kulturu i civilno društvo
i Zaklade kultura nova.

